

LAUSETYYPPI VAILLA SUBJEKTIA

Tapani Kelomäki *Ekvatiivilause*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 691. SKS, Helsinki 1997. 159 s. ISBN 951-746-016-3.

Lause *Mielikirjailijani on Hilja Haahti* alkaa saavuttaa suomalaisessa kieliopiperinteessä samanlaiset myyttiset mitat kuin aikanaan *Colourless green ideas sleep furiously* kansainvälisessä lingvistiikassa. Syynä ei ole semanttinen anomaalisuus, pikemmin päinvastoin: se on yksinkertainen ja päältä katsoen aivan tavanomainen lause, jonka jokainen suomen kielen puhuja vaivatta ymmärtää (sen totuudenmukaisuutta hän tosin voi epäillä). Mutta kun lauseen ottaa tarkasteltavakseen kielentutkija, se osoittautuu pähkinäksi, jonka avaaminen on ylettömän työlästä ellei suorastaan mahdotonta.

Tapani Kelomäki on tarttunut haasteeseen. Hän ei kuitenkaan ole ryhtynyt varsinaisesti pähkinänsärkijäksi. Tutkimuksen suoranaista kohteena eivät nimittäin ole vain ekvatiivisiksi kutsutut predikatiivilauseet tyyppiä *Mielikirjailijani on Hilja Haahti* tai *Se se on*, vaan yhtä hyvin myös ne analyysit, joita kielentutkijat — erityisesti fennistit — ja jossain määrin myös filosofit ovat tällaisista lauseista esittäneet. Kelomäki ei siis ole pukeutunut pelkästään kieltä analysoivan lingvistin haalareihin vaan on kiskaissut päälleen myös kielitiedettä kriittisesti tarkastelevan metalingvistin työtakin.

Ekvatiivilauseet näyttävät rakenteeltaan tavanomaisilta predikatiivilauseilta: niissä on kaksi *olla*-verbin eli »kopulan» yhdistämää nominilauseketta. Mutta kumpi näistä nominilausekkeista on subjekti ja kumpi

predikatiivi? Kelomäki itse kallistuu sille kannalle, ettei kysymykseen ole esitettävissä vastausta: nominilausekkeet ovat tasavertaisia, eikä lauseesta voida löytää tavanomaista subjekti-predikaatti-rakennetta. Hän lähtee siitä, että kielen »yleinen lauserakenne» on tyyppiä NP + V (+ X) (+ X), jossa verbinä on jokin muu kuin kopula. Tämä yleinen lauserakenne on Kelomäen mukaan ainakin suomen kielessä jossain määrin kanoninen syntaktinen muoto. Siitä erottuvat monenlaiset »erikoislausetyypit», jotka varsin usein rakentuvat kopulan ympärille. Tällaisilla erikoislausetyypeillä on »erikoinen syntaktinen rakenne, niiden semantiikka on omalaatuista, niitä käytetään pragmaattisissa ja tekstuaalisissa erikoisfunktioissa, niissä väitetyin ja presupponoidun sisällön suhde on poikkeava». Eriytyisen anomaalinen yleisen lauserakenteen kannalta on Kelomäen näkemyksen mukaan juuri ekvatiivilause, ja väitöskirja on syntynyt halusta etsiä selitystä »ekvatiivilauseen omalaatuiselle muodolle; sille että on olemassa moinen kieliopillistuma, ja sille, että se on ongelma».

Tältä pohjalta Kelomäki analysoi kriittisesti yrityksiä kuvata ekvatiivilauseet tavanomaisin subjektin ja predikaatin käsittein. Hän käy systemaattisesti läpi Keenanin luettelemat subjektipiirteet ja havaitsee, ettei niiden perusteella saada ratkaisua ekvatiivilauseen analyysiin. Subjektipiirteistä verraten harvat sopivat ekvatiivilauseisiin, eivätkä nekään erottele sen nominilau-

▷

sekkeita toisistaan. Tulokset tukevat väitöskirjan keskeistä teesiä: ekvatiivilauseetta on hankala kuvata muuhun syntaksiin ja lause-semantiikkaan kehitetyllä välineistöllä.

Vaikka ekvatiivilauseen nominilausekkeet eroavat toisistaan pragmaattisesti, ne ovat symmetriset, morfologisesti ja semanttisesti samanlaiset ja tuntomerkitömät. Siitä seuraa erityisesti kielen rakenteen autonomiselle kuvaukselle ongelmia. Kelomäki pitää ekvatiivilauseen merkityksenä koekstensionaalisuutta ja sen funktiona identifiointia. Tältä pohjalta hän lähestyy työnsä neljännessä luvussa ekvatiivilauseen analysoitumattomuutta logiikan perinteestä käsin; hän ottaa esimerkeikseen toisaalta Fregen ja tämän esityksen 'olla'-tyypin predikaattiin liittyvistä merkityksistä, toisaalta taas Hintikan peliteoreettisen kuvauksen vastaavista ilmiöistä. Referenssiteoreettisten analyysien lisäksi Kelomäki tarkastelee ekvatiivilauseetta ja identifiointia strukturaalisen pragmatiikan näkökulmasta. Tämäkin käsittely tuo esiin ekvatiivilauseen erityisluonteen ja johtaa pohtimaan niitä usein tiedostamattomia periaatteita, joiden mukaan tutkijat pyrkivät pakottamaan ekvatiivilauseen samaan ruotuun tavanomaisempien lausetyyppien kanssa.

EKVATIIVILAUSEEN ULKOINEN JA SISÄINEN ONGELMA

Aikaisemmat ekvatiivisten lauseiden tutkijat ovat keskittyneet etupäässä laboratorio- tai ainakin irtolauseisiin. Kelomäki haluaa etsiä päätelmilleen tukea aidosta tekstimateriaalista. Hän on valinnut aineistokseen HKV-korpuksen ja hieman yllättäen mutta perustellusti Hannu Mäkelän satukirjan Minä olen Pikkupanda, josta avautuu kiinnostavia näköaloja ekvatiivilauseisiin ja niiden käyttöön. Uusi havainto on, että aitojen tekstissä esiintyvien ekvatiivilausei-

den nominilausekkeet ovat usein raskaita ja eri tavoin kuvailevia (tässä suhteessa HKV ja Minä olen Pikkupanda tosin eroavat suuresti toisistaan). Silti olisi liioiteltua sanoa, että huomion kohteena olisivat ekvatiivilauseiden tekstuaaliset ominaisuudet: itse konstruoitujen esimerkkien osuus on huomattava, ja aitojenkin esimerkkilauseiden ulkopuolinen konteksti jää lähes poikkeuksetta esittelemättä. Silti Kelomäki pystyy aineistonsa avulla selvittämään monipuolisesti niin ekvatiivilauseen kategoriaa ja sen rajaamista kuin lauseen rakenteen ongelmaakin ja erityisesti sen subjektikysymystä. Hän joutuu pohtimaan muun muassa nominilausekkeiden referenssisuhteita ja erottelee tällöin NP:n »sisäiseen» ja »ulkoiseen spesifisyyteen» vaikuttavia tekijöitä. Samaten esillä ovat sanamerkitysten ja maailmantiedon osuus lauseiden analyysissä sekä ekvatiivilauseen metakielelliset ja muut erityistehtävät.

Tarkasti ottaen Kelomäki erottaa ekvatiivilauseesta kaksi ongelmaa, ulkoisen ja sisäisen. Ulkoinen ongelma on ekvatiivilauseen tunnistettavuus: se ei helposti erotu samanmuotoisesta luonnehtivasta lauseesta. Sisäinen ongelma taas on se, miten ekvatiivilause tulisi syntaktisesti kuvata: kumpi nominilauseke on subjekti ja millä perustein, vai onko siinä kaksi subjektiä vai eikö yhtään? On ymmärrettävää, etteivät ongelmat sellaisinaan ratkea, eikä tämä ole ollut edes tutkimuksen varsinainen päämäärä. Ensisijaisina tavoitteina on nimittäin toisaalta osoittaa ekvatiivilauseen erityisluonne, toisaalta selittää ja pohtia sitä, mistä tutkijoiden kohtaamat vaikeudet johtuvat, ja ennen kaikkea sitä, mitä niistä seuraa.

Kelomäki määrittelee ekvatiivilauseen syntaktisin, semanttisin ja pragmaattisin kriteerein. Syntaktisesti sen muoto on NP_{nom} + kop. + NP_{nom}; semanttisesti määrittelevänä kriteerinä on nominilausekkeiden samatarkoitteisuus, siis koekstensionaalisuus, ja

ekvatiivilauseen pragmaattisena funktiona on sen käyttö identifiointiin. Tekstissä esiintyvä lause on mahdollista todeta ekvatiiviseksi, mutta rajankäynti on tällöinkin hankalaa: Kelomäen haaviin jäi HKV-korpuksesta 150 potentiaalista ekvatiivilausetta, joista hän katsoi »varmoiksi» vain noin 60. Ja kun mennään systeemilauseisiin, eron teko ekvatiivisen ja luonnehtivan lauseen välillä on vielä paljon vaikeampaa.

Tutkimuksensa loppupuolella Kelomäki jatkaa 'olla'-tyyppisen verbin ja nimen omaan suomen *olla*-verbin tarkastelua laajentamalla näkökulmansa ekvatiivilauseen ulkopuolelle muihin *olla*-verbin sisältäviin vakiintuneisiin lausetyyppihin. Peruskysymys on, miksi ylipäätään on olemassa erilaisia lauserakenteita ja mikä on motiivatio muun muassa sentapaisten lausetyyppien olemassaololle kuin eksistentiaali- ja kvantorilause tai omistus- ja tulosrakenne. Selityksen Kelomäki hakee syntaksin ulkopuolelta. Erikoislausetyypeissä lauserakenteet sinänsä ovat merkityksisiä: ne ovat muotoja, joilla on omaa rakenteesta tulevaa merkitystä. Koska ekvatiivilauseen denotaationa on kahden intension koekstensionaalisuus, mikä on symmetristä, lausekin on rakenteeltaan symmetrinen, eikä subjektia ja predikatiivia voi siitä tunnistaa. Tulos tavallaan antiklimaksi, siksi monipolvisten vaiheiden jälkeen siihen päädytään.

Pelkästään tämän tuloksen perusteella arvioiden väitöskirjaa tuskin voi pitää varsinaisena suorituksena. Voidaan jopa kyseenalaistaa, onko ekvatiivilause ylipäätään niin selvästi muista lauseista erottuva rakennetyyppinsä, kuin Kelomäki esittää. Jossain määrin avoimeksi jää myös se, miksi NP_{nom} + kop. + NP_{nom}-tyyppisten predikatiivilauseiden erottelu ekvatiivisiin, luonnehtiviin ja inkluusiolauseisiin on niin kovin tärkeää. Kelomäki ei tee täysin selväksi luonnehtivan ja inkluusiolauseen eroa, ja vastaavasti myös ekvatiivilauseet voivat hänen mu-

kaansa olla »luonnehtivia» tai »luonnehtimattomia». Niin kuin hän itse toteaa (s. 37), tämänmuotoisten »lauseiden jakautuminen ekvatiivisiin ja luonnehtiviin tai inkluusiolauseisiin on jatkumo». Mutta jos yksiselitteisiä »tuloksia» tuntuukin olevan niukasti, sitä kiinnostavampia ovat väitöskirjassa esitetyt kysymykset ja niitä koskevat pohdinnat.

SUBJEKTIA JÄLJITTÄMÄSSÄ

Kelomäen näkemys siis on, ettei ekvatiivilauseesta voi erottaa subjektia ja predikaattia, ja hän myös perustelee kantaansa hyvin. Siitä huolimatta väittämä voidaan asettaa kiistanalaiseksi, varsinkin kun ei ole aivan selvää, mitä väitöskirjassa tarkoitetaan »lauseella» ja »subjektilla».

Nähdäkseni Kelomäki ei ohjelmallisesti erota toisistaan systeemi- ja tekstilauseita, vaan molemmat ovat hänelle »lauseita». Erityisesti systeemilauseesta subjektia on vaikea löytää, sillä morfosyntaksi ei anna selviä kriteerejä; ainoa erottava tekijä on tässä suhteessa sanajärjestys, mutta se ei yksin riitä. Kelomäki kuitenkin huomauttaa, että subjektin tunnistettavuusongelman ratkaisu voidaan perustaa nominilausekkeiden definiittisyys- ja spesifisyyseroihin (s. 15). Semanttisten ja pragmaattisten kriteerien nojalla tekstissä esiintyvien ekvatiivilauseiden nominilausekkeet eivät nimittäin ole — tämän Kelomäki itse moneen otteeseen toteaa — yleensä ehdottoman tasaveroisia.

On tietenkin selvää, ettei tällaisella subjektilla ole läheskään kaikkia niitä Keenanin esittämiä piirteitä, jotka löytyvät tyyppillisen transitiivilauseen subjektista. Mutta kun ekvatiivilause esiintyy tekstissä, siitä on siis ainakin periaatteessa mahdollista tunnistaa subjekti, olkoonkin, että tehtävä osoittautuu usein hankalaksi. Fennistit ovatkin jäljittäneet ekvatiivilauseista subjektia, ▷

mutta Kelomäki suhtautuu yrityksiin varsin kriittisesti (s. 31):

Enimmäkseen subjektia on etsitty epäsuorin testein, mutta kärjistäen voi sanoa, että on tullut etsityksi implisiittisesti sanasemanttisesti subjektimaisiksi koettuja NP:itä. Testeillä on tullut mitatuksi lausekkeiden konkreettisuutta, aikomuksellisuutta, hyponyymisuutta yms. Subjektiksi on testattu ja tunnistettu sitä, jolla on eniten muille subjekteille tyypillisiä ominaisuuksia.

En puutu käytettyihin testeihin tai subjektin tunnistamiskriteereihin sinänsä, sillä Kelomäen niitä kohtaan esittämä kritiikki on aiheellista. Mutta itse tavoitteen kannalta voi kysyä, mitä muita keinoja on ylipäätään käytettävissä, kun pyritään määrittämään epätyypillisten tapausten luokkajäsenyys. Jos subjekti ymmärretään prototyypin ympärille rakentuvaksi rajoiltaan sumeaksi kategoriaksi, vaihtoehtoisista kandidaateista subjektiksi tarjoutuu juuri se, jolla on eniten muille subjekteille tyypillisiä ominaisuuksia. Toisin kuin Kelomäki uskon, että useimmiten voidaan tällä keinoin päästä tyydyttävään tulokseen. Tällöin ekvatiivilauseetta ei välttämättä tarvitsisi katsoa niin ainutlaatuiseksi anomaliaksi syntaktisten rakenteiden joukossa, kuin Kelomäki esittää.

Ekvatiivilauseesta — myös tekstissä esiintyvistä — on siis usein vaikea tunnistaa subjektia. Tästä olen Kelomäen kanssa samaa mieltä. Mutta tulisiko sen perusteella katsoa, ettei ekvatiivilauseessa ole lainkaan subjektia samassa mielessä kuin esimerkiksi transitiiivilauseessa?

Kyllä ja ei. Tekstiekvatiivilauseessa ei todellakaan ole prototyypistä subjektia, mutta silti sen nominilausekkeita voi pitää siinä määrin epäsymmetrisinä, että on mahdollista perustella jommankumman liittämistä subjektin kategoriaan sen epätyypil-

lisenä jäsenenä. Ellei näin tehdä, päädytään ratkaisuihin, jotka melkoisesti mutkistavat kielen rakenteen kuvausta. Kelomäen omin sanoin (s. 95): »Jos NP on syntaktisten funktioiden luokka ja ekvatiivilauseessa ei ole subjektia eikä predikaatiivia, eivät ekvatiivilauseen NP:t kuulu tähän luokkaan.»

Systemilauseesta subjektin tunnistamiskriteerejä on vieläkin hankalampi löytää, ja ratkaisu riippuu siitä teoreettisesta kehyksestä, jonka kulloinenkin tutkija on itselleen asettanut. Silti Kelomäen tarjoama lauseen subjektittomuus on tuskin tässäkään ainoa mahdollisuus.

Ensinnäkin on syytä huomata, että on olemassa sellaisia ekvatiivilauseita, joissa toinen nominilauseke määrää verbin kongruenssin: *Suurin menoerä oli ~ olivat palkat; Palkat oli ~ olivat suurin menoerä*. Tällaisissa lauseissa kongruenssin laukaisevan NP:n subjektimaisuus on jo varsin vahvaa. Toisaalta on jopa sellaisia transitiiivilauseita, joissa morfosyntaktiset kriteerit eivät riitä erottamaan subjektia ja objektia toisistaan: *Pojat näkivät tytöt; Tappelijat korjasivat talteen paikalle tulleet poliisit*. Silti kieliopintekijä tuskin katsoisi, ettei lauseissa ole subjektia eikä objektia. Päinvastoin hän olettaa, että tällaisissa tapauksissa sama ilmiasu toteuttaa kaksi eri rakennetta (NP_{subj} + V + NP_{obj} ja NP_{obj} + V + NP_{subj}). Lauseet ovat siis aidosti kaksitulkin- taisia.

Samaa logiikkaa voi soveltaa ekvatiivilauseeseen. Sen mukaan (systemi)lause *Mielikirjailijani on Hilja Haahti* voi toteuttaa joko rakenteen NP_{subj} + kop. + NP_{p:vi} tai rakenteen NP_{p:vi} + kop. + NP_{subj}. Vaikka emme siis osakaan sanoa, kumpi lauseen nominilausekkeista on subjekti ja kumpi predikaatiivi, siitä ei välttämättä seuraa, ettei lauseessa ylipäätään olisi subjektia.

Ekvatiivilause ei ole ainoa ilmaustyyppi, jonka rakenne ei avaudu ilman kontekstin apua. Sama koskee kaksitulkin- taisia il-

mauksia yleensäkin: vasta konteksti disambiguoit ne. Ja hyvin usein eri tulkintavaihtoehtojen pohjana on erilainen grammatittinen rakenne siitä huolimatta, että niiden ilmiö on sama. Ekvatiivilauseeseen ongelmaksi sinänsä tämä ei tietenkään ratkaise, ja Kelomäen perusväittäminen pitää edelleen paikkansa: kontekstittomasta ekvatiivilauseesta ei voi yksiselitteisesti ratkaista, kumpi sen nominilausekkeista on subjekti.

ERILAISIA EKVATIIVILAUSEITA

Ekvatiivilauseeseen merkityksenä on koekstensionaalisuus, nominilausekkeiden samatarkoitteisuus, ja sen pragmaattinen funktio on identifiointi. Kelomäki kuitenkin katsoo, että ekvatiivilauseelle on kielio pillistunut muitakin tehtäviä. Luettelo näistä ekvatiivilauseeseen »poikkeuksellisista» tehtävistä on tosin hieman sekakoosteinen: sitä käytetään intoslauseena, tekstin ensimmäisenä lauseena sekä lukumäärän ilmaisemiseen.

Ekvatiivilauseella on siis perusfunktio ja kolme erityisfunktiota. Esitetty luettelo tuskin on tyhjentyvä; pikemminkin se kirjaa joitakin käytetyistä aineistosta ja etenkin HKV-korpuksista tehtyjä havaintoja. Voisi hyvin kuvitella, että ekvatiivilauseiden tekstuaaliset tehtävät osoittautuvat moninaisemmiksi, jos niitä lähdetään systemaattisesti analysoimaan tekstiyhteydestä käsin.

Kelomäen mukaan (s. 60) lukumäärää ilmaisevien lauseiden »NP:t ovat koekstensionaaliset keskenään, eikä liene kovin luontevaa pitää niitä luonnehdintoina». Itsestään selvää ei kuitenkaan ole, tulisiko lukumäärää ilmaiseva predikatiivilause katsoa ekvatiiviseksi ainakaan siinä mielessä, että se osoittaisi nominilausekkeiden koekstensionaalisuuden. Voidaan jopa kysyä, onko lukumäärän ilmaiseva lauseke ylipäättään NP ja onko sen tarkoite samassa mielessä uniikki kuin ekvatiivilauseeseen NP:n tarkoite.

Kelomäki havaitsee korpuksensa lauseista sellaisia ominaisuuksia, jotka vahvistavat tai heikentävät mahdollisuuksia niiden tulkittamiseen ekvatiivisiksi. Niinpä »jos identifioitava on lauseen alussa, lause on helpommin tulkittavissa ekvatiivilauseeksi». Ekvatiivilauseet ovat tyypillisesti indikatiiivin 3. persoonassa; »muut modukset epäsymmetristävät lausetta ja lisää [!] luonnehtivan tulkinnan mahdollisuuksia». Superlatiivi on yleinen ekvatiivilauseissa, ja myös järjestysluku tai adjektiiviattribuutit tyyppiä *erityinen*, *ainoa* voivat spesifistää NP:tä »niin, että ekvatiivinen luenta on mahdollinen».

Otan yksinkertaisen esimerkin havainnollistaakseni sitä, minkätyyppisten ilmiöiden parissa Kelomäki joutuu askartelemaan selvitellessään ekvatiivilauseen nominilausekkeiden ominaisuuksia. Lauseessa *Joukkueen paras pelaaja oli maalivahti* molemmat NP:t voi katsoa definiittisiksi siinä mielessä, että kummankin tarkoite on yksiselitteisesti identifioitavissa. Otan esiin kaksi tilannetta, joissa lausetta voidaan käyttää:

(1) Joukkueessa on yksi pelaaja, jota yleisesti pidetään joukkueen parhaana. Hän voi esiintyä kentällä eri tehtävissä, ja siihen otteluun, joka on puheena, hänet oli pantu maalivahdiksi. Tässä tilanteessa voidaan sanoa: *Joukkueen paras pelaaja oli maalivahti*. Tällöin *joukkueen paras pelaaja* identifioi puheena olevan yksilön (Kelomäki kutsuu tällaista referenssiä pysyväksi), ja vastaavasti *maalivahti* nimeää tietyn roolin, jonka täyttäjää saattaa vaihdella eri peleissä. Sen perusteella, millaisia kriteerejä subjektille yleensä asetetaan, *joukkueen paras pelaaja* voitaisiin katsoa subjektiksi, ja lause esittäisi sitä koskevan predikaation.

(2) Ottelu on pelattu. Siinä yksi pelaajista erottui selvästi muista, ja hänen panoksensa joukkueen menestymiseen oli ratkaiseva. Lause *Joukkueen paras pelaaja oli*

▷

maalivahti nimeää maalivahdin tuoksi pelaajaksi; se on puhujan subjektiivinen arvio, jonka kuuliija voi hyväksyä tai hylätä. Tässä tapauksessa *maalivahti* identifioi puheena olevan yksilön ja *joukkueen paras pelaaja* osoittaa roolin, jonka hän täytti (mutta ehkä vain tässä nimenomaisessa pelissä). Äskeisen strategian mukaisesti *maalivahti* olisi subjekti ja lause tuota subjektiä koskeva predikaatio.

Sama lause sallii siis kaksi eri luentaa (on kuitenkin huomattava, että puhuttuina sen toteuttavissa ilmauksissa on prosodisia eroja). Vastaavanlainen tulkintaero saadaan myös silloin, kun samat NP:t asetetaan päinvastaiseen järjestykseen (*Maalivahti oli joukkueen paras pelaaja*).

Olennaista ekvatiivilauseeseen ja myös sen subjektin tunnistamisessa ovat siis nominilausekkeiden erilaiset ominaisuudet ja referenssisuhteet. Kelomäki käsittelee niitä monipuolisesti; hän erottaa (jossain määrin idiosynkraattisesti) definiittisyyden ja spesifisyyden ja tarkastelee erityisesti NP:n spesifisyyteen vaikuttavia seikkoja. Mutta varsinaisesti subjektin tunnistamiskriteerijä hän on ilmeisen haluton määrittämään tältä pohjalta, nähtävästi siksi, että spesifisyyttä ja definiittisyyttäkin ei voida Suomessa osoittaa kontekstittomista ekvatiivilauseista.

NÄKÖALA METATEORIAAN

Kelomäkeä kiinnostaa enemmän *langue* kuin *parole*, ja vaikka hän on sen mukaisesti kohdentanut huomion itse ekvatiivilauseisiin eikä niinkään niiden tekstuaaliseen ympäristöön, hän on silti saanut korpukselta esiin uusia havaintoja. Toinen, haastavampi ja nähtävästi myös mieluisampi tehtävä on ollut aikaisemman tutkimuksen, sen käyttämän esimerkistön ja siinä esitettyjen argumenttien kommentointi. Tämä on johdannut perusteltuun kritiikkiin ja paikoin vah-

voihinkin metateoreettisiin kannanottoihin.

Ainakaan tässä tapauksessa väitöskirjan arvoa ei sovi yksioikoisesti punnita sen nojalla, mitä kielellisiä ilmiöitä on analysoitu ja miten niiden kuvausongelmat on ratkaistu. Olennaisempi on ollut itse tutkimusprosessi: se on vetänyt esiin runsaasti omakoh-taisia havaintoja, kysymyksiä, pohdiskelua ja päätelmiä. Näennäisen yksinkertainen ilmiö on avannut metateoreettisen ikkunan, josta Kelomäki on uteliaana tähystänyt yhtä lailla kielen kuin kielitieteenkin maisemaa, tehnyt kiinnostavia huomioita ja analysoinut oivaltavasti ja syvällisesti niiden merkitystä. Näin ekvatiivilauseeseen kuvausongelmien selvittelyssä etualalle on nousut lingvistinen teorianmuodostus. Tässä suhteessa tulokset osoittavat, miten löyhin ja perustelemattomin oletuksin perinteen ohjaamat tutkijat usein käsittelevät kuvausmallinsa kannalta kiusallisia ilmiöitä.

Käytetty aineisto on miltei yksinomaan suomen kielestä, ja yhtä lailla korostuu fennistisen tutkimustradition asema. Toisaalta Kelomäki käsittelee kyllä verraten monipuolisesti sekä lingvistiikan että filosofian piirissä tehtyä kansainvälistäkin tutkimusta. Lähteistö on kohtuullisen laaja, vaikka se painottuukin 70- ja 80-luvuille; kymmenen viime vuoden aikana ilmestyneitä nimikkeitä on niukahkosti, ikään kuin ekvatiivilauseeseen liittyvistä ilmiöistä ei enää olisi kirjoitettu, ei ainakaan niin, että se olisi ansainnut erityisempää huomiota.

Väitöskirjan eittämätön ansio on, että näennäisen yksinkertaisen ilmiön pohjalta on päästy pohtimaan monipuolisesti ja kiinnostavasti syntaktisen kuvauksen mahdollisuuksia ja tutkijoiden usein piileviä ja eksplikoimattomia lähtökohtia ja taustoletuksia. Näkökulma on yleislingvistinen siitäkin huolimatta, että käsittely painottuu kotoiseen tutkimusperinteeseen ja suomen kieleen.

Työn jäsentely ansaitsee selkeydessään

kiitoksen. Johdannossa tuodaan esiin ongelma ja annetaan lukijalle kartta tulevasta reitistä. Käydään läpi ekvatiivilauseen käsittely fennistisessä tutkimusperinteessä, osoitetaan ekvatiivilauseen erilaisia tekstuaalisia käyttöjä, selvitetään sen subjektin erityispiirteitä ja siirrytään käsittelemään ekvatiivilauseen ominaisluonnetta ja yrityksiä sen kuvaamiseksi. Viimeinen luku ottaa esiin muita lausetyyppejä ja pyrkii näin asettamaan ekvatiivilauseen laajempaan kehikkoon.

Jäsentyneisyydestään huolimatta väitöskirjaa voi kuitenkin luonnehtia rosoiseksi. Vaikutelmaa vahvistaa erityisesti se, että Kelomäellä on taipumus poiketa sivupoluille tai ainakin seurata valitsemaansa reittiä niin pitkälle, että lukijan ei ole aina helppo pysyä mukana loppuun saakka; tämän vaivoja tosin lievittää se, että usein sivuteemat (esim. sivun 43 omaperäinen mahdollisten maailmojen käsitettä koskeva pohdiskelu) on sijoitettu tiiviisti pakattuihin alaviitteisiin. Joissakin kohdin käsittely jää hieman hajanaiseksikin; erityisesti muiden erikoislausetyyppien asemaa ja luonnetta koskevat pohdiskelut ovat koko lailla kursorisia. Vaikeuksia aiheutuu myös siitä, ettei ole aina itsestään selvää, mitä kielitieteen tai filosofian piirissä käytyä diskurssia työssä milloinkin kommentoidaan. Mutta siitä

huolimatta, että kirjoittajan ajatuksenkulkuja on paikoin työläs seurata, ne osoittautuvat aina mielenkiintoisiksi: väitöskirjassa on poikkeuksellisen paljon omakohtaista, syvälle luotaavaa ajattelua, ja se on tavanomaista persoonallisempi ja myös kantaa ottava.

Lukukokemuksena ja nimenomaan väitöskirjana *Ekvatiivilause* on ilman muuta epätavallinen. Siitä voi poimia väitteitä, jotka ovat liian kategorisia tai jotka eivät kirjaimellisesti otettuina pidä paikkaansa. Termit on pyritty määrittelemään, mutta niitä käytetään paikoin epäselvästi; jopa keskeinen — ja vähintäänkin ongelmallinen ja epäselvä — subjektin käsite esitetään ikään kuin valmiiksi annettuna, kulloisestakin teoriasta riippumattomana. Tämän tapaisia huomautuksia teoksesta voi esittää lisääkin. Mutta vastapainoksi siinä on vahvaa argumentaatiota, omaperäisiä ja tuoreita näkemyksiä, jotka haastavat lukijaa jatkamaan vuoropuhelua, eikä pelkästään vastaväittein vaan myös kehittelemällä kirjoittajan esiin heittämiä ajatuksia. ■

PENTTI LEINO

Suomen kielen laitos, PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: *Pentti.Leino@Helsinki.Fi*

ETELÄVIRON VERBIEN ONGELMIA

Karl Pajusalu *Multiple linguistic contacts in South Estonian. Variation of verb inflection in Karksi.* Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 54. Turku 1996. XI + 376 s. ISBN 951-29-0854-9.

Karl Pajusalun tutkimuksen kohteena on hänen kotimurteensa, etelävirolaiseen mulgin murrealueeseen kuuluvan Karksin alamurre, josta virossa on käytössä kätevä termi *murrak*. Karksi edustaa

hyvin murrealuettaan. Se on tutkimuskohdeena perusteltavissa myös siksi, että laajoja erityistutkimuksia etelävirosta on niukasti, vaikka aineistoja on runsaastikin. Mitään Pajusalun työtä vastaavaa modernia syste-

▷